

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

FEDERALNO MINISTARSTVO
KULTURE I SPORTA/ŠPORTA
DANI EVROPSKOG NASLIJEĐA
EUROPEAN HERITAGE DAYS

KULTURNE KOMUNIKACIJE
NA PODRUČJU
SJEVEROISTOČNE BOSNE
OD NEOLITA DO ANTIKE

Tuzla, septembar/rujan 2005. godine

KATALOG IZLOŽBE

KULTURNE KOMUNIKACIJE NA
PODRUČJU SJEVEROISTOČNE BOSNE
OD NEOLITA DO ANTIKE

Izložba
Kulturne komunikacije na području
sjeveroistočne Bosne od neolita do antike

Izdavač
JU Muzej istočne Bosne Tuzla

Autor izložbe i kataloga
Mirsad Bakalović, kustos arheolog

U pripremi izložbe učestvovali
Upozlenici Muzeja istočne Bosne Tuzla

Odgovorni urednik
Vesna Isabegović, muzejski savjetnik

Tehnička priprema, repro i štampa
PrintCom, d.o.o. grafički inženjeri Tuzla

Za štampariju
Zikrija Hadžimehmedović Žićo

Tiraž
300 primjeraka

Javna ustanova Muzej istočne Bosne Tuzla
Ulica Džindić mahala br. 21
75 000, Tuzla
Bosna i Hercegovina
E-mail: muzej.ib@bih.net.ba

Muzej istočne Bosne Tuzla

KATALOG IZLOŽBE

KULTURNE KOMUNIKACIJE NA PODRUČJU SJEVEROISTOČNE BOSNE OD NEOLITA DO ANTIKE

Tuzla, septembar/rujan 2005. godine

KULTURNE KOMUNIKACIJE NA PODRUČJU SJEVEROISTOČNE BOSNE OD NEOLITA DO ANTIKE

Ljudi su od najranijih vremena imali potrebu da komuniciraju sa drugim zajednicama, razmenjujući duhovna i materijalna dobra, što je dovelo do nastanka trgovine kao i različitih oblika kulturne interakcije. S druge strane, čovjek je komunicirao i sa prirodom. Iz te komunikacije proistekao je osjećaj za samostalan život kroz lov, ribolov, zemljoradnju, stočarstvo. To je bio razlog da se nastanjuje na jednom mjestu i da gradi staništa, paralelno razvijajući osjećaj za umjetnost i religiju.

Komunikacija među različitim ljudskim zajednicama unijela je novi smisao u život prahistorijskog čovjeka.

Osnovni elementi razvoja komunikacije kao oblika društvenih kretanja su: prirodnogeografski uslovi, migracije, autohtoni razvoj i kulturni uticaj putem trgovačkih i drugih dodira.

Prirodna i geografska sredina su imale poseban uticaj na način života prvobitnih ljudskih grupa, igrajući značajnu ulogu u formiranju prahistorijskih društvenih zajedница. Svaka prahistorijska kultura je rezultat prilagođavanja određene društvene grupe sredini u kojoj je nastala.

Težnja, ali prije svega potreba za boljim uslovima života, dovodila je do brzih migracija organizovanih kulturno-etničkih grupa, koje su elemente svoje materijalne kulture prenosile u vrlo udaljene oblasti razmjenjujući kulturne uticaje koji se poput tragova javljaju u različitim i međusobno veoma udaljenim kulturama.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Kulturna komunikacija i interakcija među različitim ljudskim zajednicama najbrže se ostvarivala razmjenom, kao prvobitnim oblikom trgovine, što je dovelo do razvoja još jednog oblika komunikacije, a to je saobraćaj. Što je kultura bila razvijenija, a trgovina bogatija, to se i saobraćajna komunikacija brže razvijala i povezivala različite ljudske zajednice.

Za istraživanje komunikacija i utvrđivanje kulturnog kontinuiteta u prahistoriji sjeveroistočne Bosne, značajnu ulogu ima arheološki materijal (naseobinski i gradevinski objekti, keramika, nakit, oruđe, oružje i sl.). Pomoću njega možemo rekonstruisati život unutar naselja i pratiti put i razvoj određene kulturne grupe.

Figura sa likom ptice iz neolita, Rudarska ulica u Tuzli 1955. godine

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

PRIRODNO-GEOGRAFSKE ODLIKE SJEVEROISTOČNE BOSNE

Područje sjeveroistočne Bosne geografski zauzima ugaoni prostor koji formiraju rijeke Sava, na sjeveru i Drina, na istoku, te potez Srebrenica - planina Javor, na jugu, obronci Konjuha i Ozrena, na jugozapadu i područje Gračanice do ušća Tolise, na zapadu.

Ovako ograničen prostor sačinjavaju različiti geomorfološki sadržaji.

Od posavske doline, preko pobrđa Majevice, teren se ka jugu naglo uzdiže, da bi u vrhovima Javora i Konjuha dostigao najveću visinu.

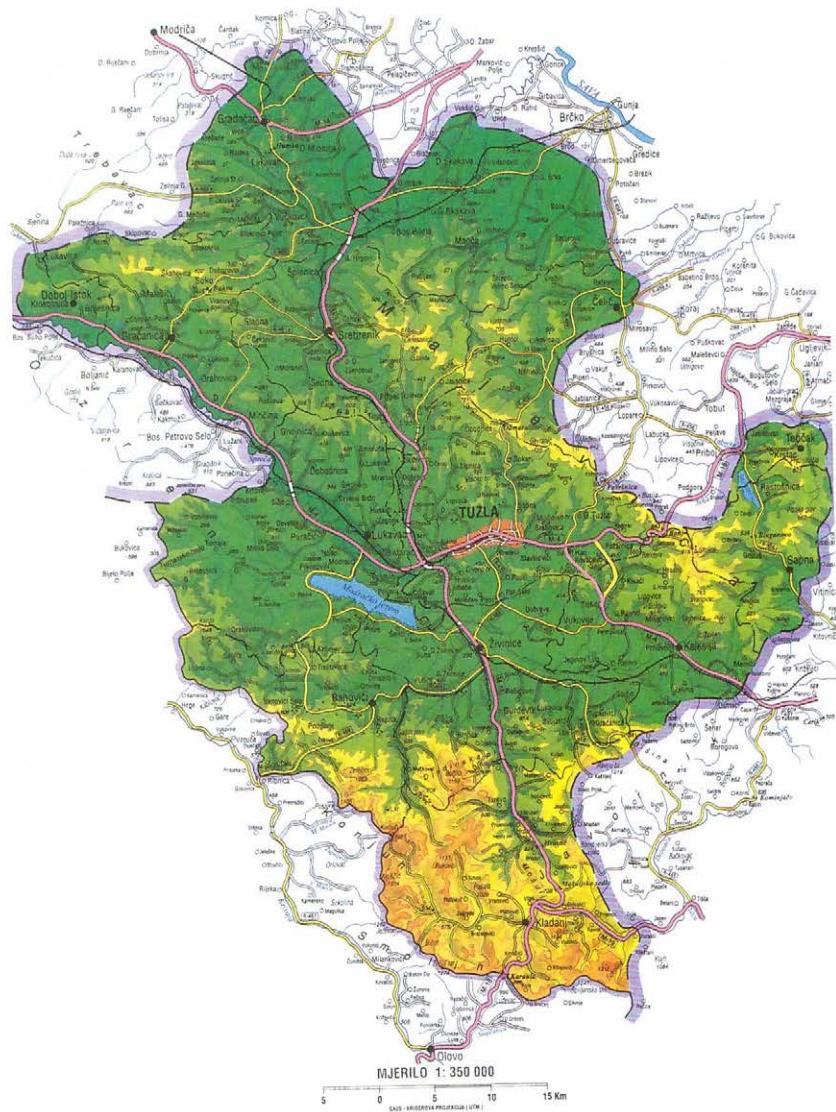
Područje je većim dijelom izgrađeno od geološki mlađih sedimenata, ali sa ekonomskog stanovišta veoma značajnih za razvoj ljudskih zajednica od prahistorije pa sve do danas - so, srebro, olovo, ugalj, kvarcni pijesak, itd.

U ovom dijelu Bosne vlada umjerenou kontinentalna klima, sa određenim specifičnostima koje su uzrokovane geografskim položajem, reljefom, blizinom Panonske nizije, Bosanskog planinskog centralnog masiva i Jadranskog mora.

Brdsko planinska konfiguracija, specifičnost klime, obilje šuma, divljači i pašnjaka, plodne doline rijeka, rudno blago i druga bogatstva kojima je tlo ovih prostora odvijek obilovalo, činilo je idealne uslove za život ljudi, način privredovanja, podizanje i izgled naselja, kao i za mnoge druge manifestacije materijalne i duhovne kulture.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Zahvaljujući izuzetnom geostrateškom položaju, sjeveroistočna Bosna obiluje bogatim i raznovrsnim arheološkim materijalom različitih ljudskih zajednica koje su ovdje živjele ili prolazile ovim područjem, na putu iz Azije u Evropu i obrnuto, kroz sve vremenske periode.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

NEOLIT (mlađe kameno doba)

Početak *neolita* vezan je uz pojavu novih manifestacija u životu prahistorijskog čovjeka odnosno, uz početak zemljoradničke i stočarske proizvodnje, te uz izradu keramičkih proizvoda i poliranih kamenih oruđa.

Predmeti izrađeni od pečene zemlje, prvenstveno keramičko posuđe, osnovni su putokaz kulturnog razvoja u neolitu. Oblici posuđa, kao i način njegovog ukrašavanja, ukazuju na rasprostranjenost pojedinih kulturnih grupa, pravce širenja, kao i međusobne uticaje.

Širenje neolitskih kulturnih grupa iz prednje Azije i doline Nila ka Evropi uzrokovano je poboljšanjem klimatskih prilika, odnosno stvaranjem pogodnijih uslova za početak zemljoradničke proizvodnje.

Na prostoru zapadnog Balkana prostirala su se dva neolitska kompleksa: *mediteranski* i *srednjoevropski*. Između ova dva glavna evropska kompleksa javlja se jedan dosta širok prelazni pojas, u kojem je dolazilo do miješanja neolitskih kulturnih elemenata. U tom međuprostoru se nalazila i današnja Bosna. Tokom neolitskog doba, ovdje su se susretali i miješali kulturni elementi iz obje velike evropske zone, što je uslovilo nastanak miješanih stilova na bosanskom tlu.

Neolitski stanovnici su relativno kasno naselili područje Bosne, što je bilo uslovljeno posebnim geografskim i klimatskim uslovima. Prepostavlja se da nije postojao autohton razvitak neolitskih kultura u Bosni i da su useljenici preko riječki Save i Drine glavni faktori pri naseљavanju ovih oblasti u neolitu.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Na prostoru sjeveroistočne Bosne utočište su našli nosioci starčevačke i vinčanske neolitske kulturne grupe, čija su naselja do sada otkrivena i istražena na 23 lokaliteta: Gornja Tuzla, Tuzla, Varoš kod Koraja, Korića Han kod Gračanice, Gradac kod Batkovića, Gradić kod sela Matići, Donja Mahala kod Brčkog, Kulište kod Brčkog, Kamenik kod Brčkog, Barice kod Brčkog, Ljeskovac kod Brčkog, Crkvište i Hridje kod Bratunca, Sava i Čolakovača kod Bijeljine, Savtića Njive kod Dvorova.

Arheološki lokaliteti otkrivenih neolitskih naselja na području sjeveroistočne Bosne

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Neolitska naselja u Gornjoj Tuzli i Tuzli, svojim specifičnostima i bogatstvom arheološkog materijala, omogućavaju rasvjetljavanje kulturno-etničkih procesa u sjeveroistočnoj Bosni.

Kao najstarija neolitska manifestacija u sjeveroistočnoj Bosni, odnosno u BiH, pojavljuje se *starčevačka kultura*. Do sada je konstatovana samo na jednom lokalitetu i to u Gornjoj Tuzli.

Sondažna iskopavanja su otkrila postojanje šest stratuma, kroz koje pratimo razvoj naselja i smjenu kulturnih grupa od starijeg, preko srednjeg i mlađeg neolita sve do bronzanog doba.

Tabelarni prikaz stratuma naselja u Gornjoj Tuzli

Dubina u metrima	Stratum	Opis
0,00 - 0,90	I	Sloj ranog bronzanog doba
0,90 - 2,90	II	Završna faza mlađe vinčanske kulture (Vinča 10)
2,90 - 3,75	III	Ranija faza mlađe vinčanske kulture (Vinča C)
3,75 - 4,25	IV	Kraj starije faze vinčanske kulture
4,25 - 4,90	V	Autohtoni post - starčevački razvoj. Elementi starčevačke kulture u postepenom izumiranju. Elementi starije vinčanske kulture u postepenom porastu
4,90 - 5,50	VI Starčevo	Mlađa faza Starija faza

Startum VI se u kulturnom pogledu veže za starčevačku grupu, što je naročito evidentno kod keramičkog materijala. Gruba (barbotine i impresso ornamenti), glaćana monohromna i slikana keramika, koja se javlja na lokalitetu u Gornjoj Tuzli, ima u oblicima i načinu ukrašavanja brojne i direktnе analogije sa starčevačkom kulturom. Perifernost naselja u odnosu na centar starčevačke kulture, omogućila je razvoj autohtonog umjetničkog stila na keramici, koji se ogleda u slabijem glaćanju i pravolinijsko-horizontalnom ornamentisanju posuda mrkom bojom, za razliku od starčeva gdje je korištena bijela boja.

Situacija u starijim stratumima VI i V pruža nam jedan, za sada usamljen primjer lagane etničke smjene, bez prekida kontinuiteta naselja, čiji je krajnji rezultat utapanje starijeg etničkog sloja u novi, napredniji i brojniji sloj vinčanske neolitske kulturne grupe.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Slikana keramika autohtonog stila, Gornja Tuzla

Vinčanska kultura je najrasprostranjenija neolitska kultura na Balkanu. Etničke zajednice vinčanske kulture došle su u naglom prodoru iz Male Azije na prostor centralnog Balkana. Njihov dolazak je značio kraj starijeg neolita i početak nove neolitske ere.

U srednjem i mlađem neolitu, pored nastavljanja života u Gornjoj Tuzli, pripadnici novog etnosa podižu nova naselja širom sjeveroistočne Bosne.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Jedno od najznačajnijih naselja s tragovima vinčanske kulture podignuto je u užem centru današnje Tuzle. Prilikom građevinskih radova 1955. godine, otkriveno je sojeničko naselje, jedno od najstarijih i najvećih neolitskih naselja tog tipa na prostoru Evrope.

Zbog postojanja mnogobrojnih izvora slane vode, veći dio područja današnje Tuzle je bio močvaran, što potvrđuju i pronađeni ostaci naselja sojeničkog tipa. Osnovano se pretpostavlja da su se već u to vrijeme eksplorativali slani izvori, a proizvodnja soli nije bila ograničena samo za vlastite potrebe, nego je so prenošena i u druga naselja i tamo razmjenjivana.

Dokaz tome su pronađeni fragmenti posuda sa šiljatim dnom i fragmenti velikih plitkih posuda sa valovitim obodom. Pretpostavlja se da su prve služile za držanje i transport soli, a druge za isoljavanje slane vode. Stilske odlike ovih posuda nisu karakteristične za vinčansku neolitsku grupu, nego su one autohtoni proizvod lokalne kulture.

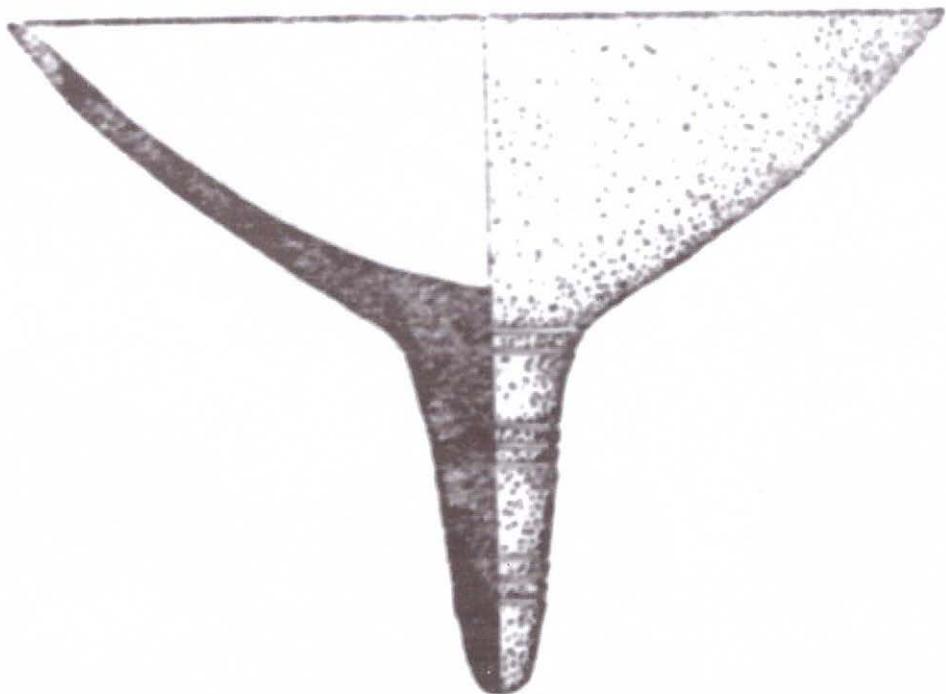
Neolitska keramička posuda za isoljavanje slane vode, Tuzla

Činjenica da su ostaci posuda sa šiljatim dnom, koje su služile za transport soli, osim u Tuzli i Gornjoj Tuzli pronađeni još i u Varoši, Matiću, Butmiru, kao i preko rijeke Save na lokalitetima u Gomolavi kod Hrtkovca i u Beletincima kod Obreža, ide u prilog pretpostavci da je

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

so u to vrijeme bila izuzetno značajno sredstvo razmjene i komunikacije između stanovnika naselja u Donjoj i Gornjoj Tuzli i pripadnika butmirske, kakanjske i slavonsko-posavske kulturne grupe. U zamjenu za so oni su dobijali druge proizvode kao što je: keramičko posuđe, kameni ili koštano oruđe, nakit i hrana.

Osim komunikacije sa naseljima susjednih kulturnih grupa, u naseljima sjeveroistočne Bosne primjećuje se i uticaj dalekih neolitskih kultura sa obala Egejskog mora (Sesklo i Dimini iz Tesalije), Makedonije, Rumunije, Mađarske. Do uticaja ovih kultura došlo je, najverovatnije, putem migracija naroda koji su iz tih krajeva dolazili ili prolazili preko ovih prostora u potrazi za boljim uslovima života.

Keramička posuda za prenos i čuvanje soli, Gornja Tuzla

ENEOLIT (prelazno doba)

Po završetku mlađeg neolita, područje sjeveroistočne Bosne bilo je naseljeno kulturnim grupama koje su već poznavale bakar. Najstarije podatke o postojanju bakra susrećemo u stratumima mlade Vinče gornjotuzlanskog naselja, gdje je nađen veći broj sitnih predmeta od bakra. Ovaj podatak ne znači da su stanovnici naselja u Gornjoj Tuzli poznавали obradu bakra, jer ga na ovom prostoru nije ni bilo, nego je u naselje importovan putem razmjene sa naprednijim kulturama sa istoka.

Predmeti od bakra pronađeni u Gornjoj Tuzli

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

U poslednjim vijekovima III milenijuma stare ere dolazi do velikih pomijeranja prahistorijskih kulturnih grupa od istoka prema zapadu čiji je centar lociran u stepskom području sjeverno od Crnog mora. Pretpostavlja se da je nomadski narod bio primoran na seobu zbog klimatskih promjena i potreba za novim pašnjacima i plodnim ravnicama, kao i potreba pronalaženja novih rudnika bakra.

Seoba je u Evropu doveo nove etničke grupe, među kojima su najznačajniji bili *Germani*, *Kelti* i *Iliri*. Ovi narodi su bili nosioci jedne nove kulture koja se zasnivala na poznavanju metala. Zahvaljujući novom metalnom oružju, poznavanju konja i lakoj pokretljivosti, posvuda su uništavali mirne neolitske starosjedioce. Njihovim dolaskom završava kameno doba na Balkanu i počinje etnogenetski proces, koji će vremenom dovesti do ilirizacije zapadnog dijela Balkanskog poluostrva.

Iako je invazija novih grupa temeljito promijenila etničku strukturu prahistorijskog stano-vništva Bosne, ne može se reći da su uništene sve neolitske grupe na ovom prostoru. Ponegdje su ipak ostale oaze starog stanovništva, kao što su naselja sa ostacima vinčanske kulture u sjeveroistočnoj Bosni (Gornja Tuzla, Grbača, Varoš), gdje je došlo do mirne assimilacije domaćeg i doseljenog naroda. Zapravo, dolazi do stapanja neolitske kulture sa novom, tehnički naprednijom, ali umjetnički jednostavnijom kulturom.

Tragove svog postojanja na području sjeveroistočne Bosne, u ovom prelaznom periodu, ostavile su različite kulturne grupe:

1. *Lasinjska* - prostirala se na području Koruške i Mađarske, a svoje skromne tragove ostavila je u gornjotuzlanskom neolitskom naselju u startumima II i I;
2. *Badenska* - zahvatala je veliko područje između Karpata, Alpa, Slovačke i centralne Bosne. Tragovi ove kulturne grupe u vidu keramike, pronađeni su u nekropoli Dvorovima kod Bijeljine i u naseljima Veliki Gradac i Njive, takođe kod Bijeljine;
3. *Kostolačka* - područje kulturnog prostiranja, a posebno uticaja ove kulture je izrazito veliko. Njen uticaj susrećemo u vidu keramike ornamentisane linijama sa ubodima u naseljima sjeveroistočne Bosne (Dvorovi, Donja Mahala, Gradovrh kod Tuzle);
4. *Vučedolska* - obuhvatala prostor današnje srednje Evrope. Pronađeno je 12 sjekira na lokalitetu Vranovići kod Gračanice.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

DOSELJAVANJE ILIRA

Metalno doba u Bosni i Hercegovini podrazumijeva vremenski period dug oko 2000 godina, od II milenija stare ere pa sve do dolaska Rimljana na ove prostore. U ovom periodu dolazi do velike društvene, tehnološke i kulturne revolucije, uslovljene uvođenjem u upotrebu, pored bakra i novih metala, bronce i željeza. Period u kome se upotrebljavala bronza, naziva se *bronzano doba*, dok je vrijeme upotrebe željeza poznato kao *željezno doba*. *Željezno doba* se dijeli na dva perioda: starije željezno doba - *halštat* i mlađe željezno doba - *laten*.

Tokom seobe Bosnu i Hercegovinu su naselili *Iliri*. Oni su bili narod koji je došao u Bosnu, kao i na šire područje Balkana, iz srednje Evrope, potkraj II milenijuma stare ere. Bio je to narod sastavljen od brojnih plemena, koji su svojom prisutnošću Bosni i Hercegovini dali trajna kulturna i društvena obilježja, s posljedicama koje su i danas prepoznatljive. Iliri su bili heterogen narod formiran od više plemenskih grupacija: *Manjci*, *Autarijati*, *Ardijeji*, *Daorsi*, *Dalmati*, *Japodi*, *Mezeji*, *Ditoni*, *Didari*, *Desidijati*, kao i druga, manje značajna plemena.

Narukvice, Gornja Tuzla

Privjesak u obliku bika (Bare) i dva amuleta u obliku životinja (G. Tuzla)

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

O prisustvu ilirskih plemena, njihovom načinu života i kulturi u Bosni, svjedoče njihove gradine i nekropole. Gradine su bile osnovni tip naselja ilirskih plemena, a obično su bile smještene na užvišenjima iznad ravnica. Na području sjeveroistočne Bosne otkriveno je nekoliko gradina: Krešića Gradina i Gradovrh kod Tuzle, Gornja Tuzla, Ljeskovac Brdo kod Laništa, Vuknići kod Gračanice, Gradina kod Banovića, Gradina kod Stupara i dr. Većina ovih gradina je bila nastanjena još od prahistorijskog doba pa sve do pozognog srednjeg vijeka. Jedna od osnovnih karakteristika ovakvih naselja je da se njihov keramički materijal s jedne strane veže za Urenfelderkulturu, tj. kulturu zapadnog Dunava, a s druge strane za istočnopanonsku kulturu. Otkriveno je i nekoliko ilirskih nekropola s humkama na području Donjeg Podrinja (Lug u Tegarima, Međa u Podčaušu, Jezero u Ročeviću, Karavlaške Kuće i Šundinovača u Pađinama, i dr.), Srebra kod Gradovraha, Barice kod Gračanice, Crkvine kod Batkovića i dr.

Arheološki materijal sa ovih lokaliteta i pisani izvori antičkih historičara i putopisaca, predstavljaju Ilire kao vješte i hrabre ratnike, visoke i jake muškarce, ali i kao neuredne, sklone piću, tuči i tetoviranju.

Iliri su, pored vrsnih ratnika i nosilaca napredne kulture, bili i tvorci novog društvenog poretku, koji je doveo do stvaranja prvih političkih organizacija na ovim prostorima, iz kojih su potom nastale prve države - *Ilirska kraljevina*, oko V vijeka stare ere.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

PRODOR KELTA

Jedan od najstarijih naroda koji je živio na tlu Evrope bili su *Kelti*. Taj narod su činile dvije velike plemenske grupacije: prva je *galska*, kojoj su pripadala plemena Irske i Škotske, a druga je *kinbarska*, koju su činili Valijci, Briti i Kelti iz Bretanje.

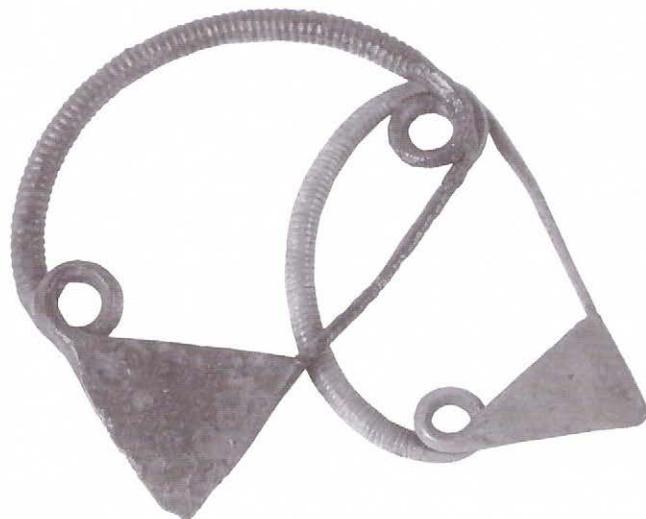
Među pojedinim keltskim plemenskim grupacijama dolazilo je do ratnih sukoba, što je za posljedicu imalo napuštanje njihove postojbine i preseljenje na druge prostore. Kelti iz Galije su preko sjeverne Italije dospjeli u sjeverozapadne dijelove Balkana, gdje su zaposjeli Panoniju.

Područje sjeveroistočne Bosne je u ovom periodu dijelilo sudbinu susjedne Panonije. Kelti su organizovano, između 370. i 360. godine stare ere, prodirali u unutrašnjost sjeveroistočne Bosne, čije su krajeve sa lakoćom zaposjedali zbog nadmoćnijeg oružja u vidu dugih mačeva, bodeža, kopalja i štitova.

Da je područje sjeveroistočne Bosne bilo zahvaćeno keltskim prodorom na jugoistok, pokazuje mnoštvo lokaliteta. To su naselja još iz kasnog bronzanog i željeznog doba na kojima su obitavali Iliri, poput Gradovrha, Krešića Gradine, Brda u Gornjim Laništima, Rapanovića Polja i dr.

Na ovim lokalitetima konstatovani su fragmenti tipične sive keltske keramike rađene na lončarskom kolu. Pored keramičkog materijala iz ovoga perioda, posebnu pažnju zaslužuje nekoliko fibula sa lokaliteta Rapanovića Polje i Bare. Ove fibule pripadaju velikoj grupi dvopetljastih fibula karakterističnih za istočnoalpski, podunavski i balkanski prostor. Sve ove fibule su tipično keltske, a datirane su u period od III do I vijeka stare ere.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Fibule, Bare

Mada su bili trajno nastanjeni samo na području sjeveroistočne Bosne, Kelti su izvršili veliki uticaj na skoro sva ilirska plemena bosanskohercegovačkih prostora. Od njih su Iliri preuzeli brojna životna iskustva i znanja, kao naprimjer: *lončarsko kolo, plug, grablje* i druge alatke, a potom iste trajno zadržali u upotrebi.

Svojim prisustvom, Kelti su u značajnoj mjeri obogatili ilirsku materijalnu kulturu i dobriim dijelom promijenili neke navike, kao i život Ilira u cjelini. Zahvaljujući tome, stanovnici bosanskohercegovačkih prostora ušli su u dug proces uzajamnog miješanja i obogaćivanja kulture.

Prepostavlja se da je ime tuzlanske rijeke Jale keltskog porijekla. Kelte su izvor slane vode na području današnje Tuzle podsjetili na nijihovu pradomovinu Haalle u Saksoniji, koja je, također, poznata po izvorima slane vode. Stoga, izrazi *Haalle* i *Jala* imaju isti korijen i isto značenje, što upućuje na isto porijeklo.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

ANTIKA

Rimljani su pokazali veliko interesovanje za područje zapadnog Balkana, kojeg su nazivali *Ilirikom*, kako zbog njegovog geopolitičkog i strateškog značaja, tako i zbog toga što je predstavljao oblast poznatu po prirodnim resursima. Ovdje su ležala velika nalazišta željeza, srebra i drugih metala.

Rimljani su skoro dva vijeka morali voditi vrlo teške ratove protiv ilirskih plemena, prije nego što su organizovali provinciju *Ilirik*, koju su kasnije podijelili na provincije *Dalmaciju* i *Panoniju*. Rimljani su ostali na ovim prostorima tokom čitavog antičkog perioda, tj. od I do VI vijeka nove ere, kada u vrijeme velike seobe naroda, dolazi do prodora barbarskih plemena *Gota*, *Avara* i *Slavena*, i uništavanja antičke kulture na ovim prostorima.

Dolaskom Rimljana na područje današnje Bosne i Hercegovine uspostavljena je nova etnička struktura stanovništva. Obzirom da je Rimska Imperija bila konglomerat raznih naroda, razumljivo je da su se i na područje sjeveroistočne Bosne naselili pripadnici različitih naroda. Pored starih *Rimljana* (*Latina*), došle su i razne skupine koje su po svom etničkom porijeklu pripadale drevnom etnosu *Italika*, zatim *Grci*, *Germani*, *Britanci*, *Sirijci*, *Iranci* i drugi. Oni su dolazili zajedno sa rimskim legionarima kao činovnici, trgovci, zanatlije, rudari ili kao robovska snaga. Njihovim dolaskom je otpočeo proces romanizacije, ali je uspostavljen multietnički, multireligijski i multikulturalni život na ovim prostorima. Zabilježene su 24 religije i na desetine različitih božanstava, o čemu svjedoče mnogobrojni i raznovrsni religijski (kulturno - votivni) spomenici.

Proces romanizacije bosanskohercegovačkih prostora trajao je koliko i sama rimska vlast, ali nikada nije izvršen do kraja, jer su Iliri, uglavnom, živjeli u brdskim i planinskim selima,

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

daleko od gradova koji su bili centar romanizacije. Romanizacija se djelimično ogledala u prihvatanju pisma, obzirom da Iliri sami nikada nisu izgradili vlastiti sistem pisanja. Latinski jezik je bio prihvaćen kao jezik gradskih centara, te kao jezik administracije i vojske.

Romanizacija se najbrže širila urbanizacijom, koja je bila potaknuta gradnjom putnih komunikacija koje su spajale jug i sjever, odnosno istok i zapad provincije sa Rimom i tako omogućile brz i nesmetan izvoz prirodnih bogatstava sa ovih područja.

Pod uticajem romanizacije, starosjedioci su prihvatili tekovine rimske materijalne kulture, koja se ne ogleda samo u predmetima svakodnevne upotrebe (posude, fibule, nakit, oruđe i oružja), nego i u finijim zanatskim proizvodima staklarstva i vajarstva.

Na području sjeveroistočne Bosne, pored većeg broja pojedinačnih nalaza, najpoznatija nalazišta antičke kulture otkrivena su na području Srebrenice sa okolinom. Zbog rudnika srebra, Rimljani su oblast srednjeg Podrinja nazvali *Argentaria* (Srebrenišće).

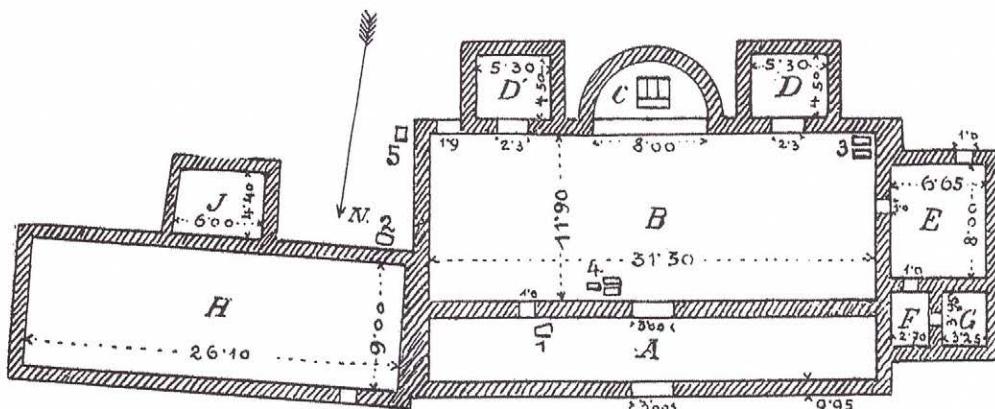
Najstarije rimske naselje na području srednjeg Podrinja nalazilo se u *Skelanima*. Naselje je od samog početka imalo rudarsko obilježje jer je osnovano radi eksploatacije ovdašnjeg rudnog blaga. Rimski Skelani su, do osnivanja naselja Domavia, zahvatali prostor današnjih gradova: Užica, Požege, Višegrada, Rudog i Srebrenice.

Drugo veliko rimske naselje u srednjem Podrinju se nalazilo u današnjem selu Gradina Sase, kod ušća Saske rijeke i Majdanskog potoka, nedaleko od Srebrenice. Naselje se zvalo *Domavia*.

Arheološka iskopavanja, koja su započela 1883. godine, pokazala su da je u njemu sve bilo u funkciji eksploatacije srebra i olova, zbog čega se tu razvilo jako privredno središte. Domavia je bila sjedište carskog upravnika za sve rudnike srebra koji su se nalazili na području provincija Dalmacije i Panonije (prostor od Jadranskog mora, na jugu do Beča, na sjeveru). u Domaviji je živjelo oko 30. 000 stanovnika, što znači da je ona tada bila najveće gradsko naselje na području današnje Bosne i Hercegovine.

Na trgu (forumu) se nalazila monumentalna Gradska vijećnica (*curia*). Ispred nje su stajali brojni žrtvenici posvećeni rimskim bogovima. Tu se nalazila i govornica, počasne baze i drugi spomenici. Najveći objekat rimske Domavie su bile terme (*balneum*), odnosno gradska

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Tlocrt gradske vijećnice u Domaviji

kupatila sa 45 prostorija. Pronadeni su i ostaci vodovodne i kanalizacione mreže u vidu olovnih cijevi. Domavia je imala i "industrijsku zonu" uz Sasku rijeku, gdje su se nalazile talionice srebra i radionice za njegovu obradu.

Kao privredno i administrativno središte, Domavia je bila cestovno dobro povezana sa svim okolnim mjestima, a preko njih s drugim gradovima Carstva. Najvažnija putna komunikacija bila je "*rudarska magistrala*" koja je povezivala glavni grad provincije Salonu sa srednjopodrinjskim srebronosnim regionom - Argentariom.

Višenacionalna struktura stanovništva u Domaviji i srednjem Podrinju, bila je plodno tlo za prodror raznih vjerskih ubjedenja, pa tako i hrišćanstva. Najvredniji nalazi tog karaktera potiču iz Skelana, gdje su otkopane dvije starohrišćanske bazilike sa grobljima. To pokazuje da je hrišćanstvo u ove krajeve prodrlo vrlo rano, već krajem III vijeka.

Domaviju i područje srednjeg Podrinja, kao i sve ostale antičke gradove na području današnje Bosne i Hercegovine, uništili su Avari i Slaveni u V i VI vijeku.

KATALOŠKI PREGLED

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

1. *Posuda sa drškom polukružnog oblika, od dobro prečišćene zemlje.*
Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija.
Lokalitet: Gornja Tuzla, 1956. godine.
Inv. br. 1514.
2. *Konična keramička noga zaobljenog vrha, sa dijelom trbuha.*
Neolit, stratum III.
Lokalitet: Gornja Tuzla, 1956. godine.
Inv. br. 1472.
3. *Bikonična keramička zdjela sjajno crne boje, ukrašena kanelurama.*
Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija.
Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. godine. Inv. br. 1286.
4. *Visoka noga keramičkog suda koničnog oblika, šuplja sa unutrašnje strane.*
Doba: neolit, vinčanska kultura.
Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. godine. Inv. br. 1283.
5. *Keramička poluloptasta uglačana zdjela mrke boje.*
Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija.
Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1956. godine.
Inv. br. 1373.
6. *Keramička posuda grube fakture.*
Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija.
7. *Sjekira izrađena od svijetlo smeđeg kamena.*
Neolit, vinčanska kultura.
Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. godine.
Inv. br. 918.
8. *Jezičasta sjekira od kamena maslinaste boje.*
Neolit, vinčanska kultura.
Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g.
Inv. br. 925.
9. *Jezičasta sjekira izrađena od svijetlo sivog kamena, uglačana.*
Neolit, vinčanska kultura.
Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. godine.
Inv. br. 922.
10. *Kalupasta sjekira od kamena mrke boje, fragmentovana, uglačana.*
Neolit, vinčanska kultura.
Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. godine. Inv. br. 929.
11. *Malá posuda cilindričnog vrata od sivo crne i prečišćene zemlje.*
Neolit, vinčanska kultura.
Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g.
Inv. br. 1302.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

12. <i>Fragment jelenjeg roga sa uglačanim radnim dijelom.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g. Inv. br. 1267.	13. <i>Životinjski rog sa dobro obrađenim i izoštrenim vrhom.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g. Inv. br. 1266.	14. <i>Privjesak izrađen od dijela jelenovog roga.</i> Doba: neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g. Inv. br. 938.	15. <i>Kremenii nožići.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g. Inv. br. 155 i 156.	16. <i>Plitka keramička posudica žućkasto-crvenkaste boje.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g. Inv. br. 1297.	17. <i>Kugla od pečene zemlje sive boje.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g. Inv. br. 1298.	18. <i>Kugla od keramike izrađena od grubog materijala sive boje.</i>	19. <i>Glava sa ptičnjim likom, gruba keramika crvenkaste boje.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g. Inv. br. 1300.	20. <i>Figura žene izrađena od grube zemlje pomiješane sa krupnim zrnima pijeska.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Tuzla, Rudarska ulica, 1955. g. Inv. br. 1301.	21. <i>Kupasti keramički teg sa probušenom rupom.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Gračanica, Korića Han, 1972. g. Inv. br. 4328.	22. <i>Keramički teg ovalnog oblika probijen po sredini.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Gračanica, Korića Han, 1972. g. Inv. br. 4709.	23. <i>Keramička posuda tamno smeđe boje.</i> Neolit, slavonsko-posavska kultura. Lokalitet: Orašje, Donja Mahala. Inv. br. 719.	24. <i>Kamena sjekira kalupastog oblika.</i> Neolit.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Lokalitet: Ratković, 1963.godine. Inv. br. 3791. 25. <i>Igla od kosti.</i> Neolit. Lokalitet: Batkovići, Gradac, 1966. g. Inv. br. 668. 26. <i>Fragmentovan rog.</i> Neolit. Lokalitet: Batkovići, Gradac, 1966. g. Inv. br. 474. 27. <i>Obrađen rog u obliku klina.</i> Neolit. Lokalitet: Batkovići, Gradac, 1966. g. Inv. br. 541. 28. <i>Kremenii nožići.</i> Neolit. Lokalitet: Batkovići, Gradac, 1966. g. Inv. br. 257 i 281. 29. <i>Kremenii nožići, nazubljen na jednoj strani.</i> Neolit. Lokalitet: Batkovići, Gradac, 1966. g. Inv. br. 582. 30. <i>Izvijeni kremenii nožići.</i> Neolit. Lokalitet: Batkovići, Gradac, 1966. g. Inv. br. 25. 31. <i>Kremena strugalica sa obrađenim stranama.</i> Neolit.	Lokalitet: Batkovići, Gradac, 1966. g. Inv. br. 5. 32. <i>Velika keramička posuda "buta" sa dvije horizontalne drške na trbuhu.</i> Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 2375. 33. <i>Keramička posuda za pečenje hljeba, ornamentisana otiskivanjem prsta.</i> Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 2571. 34. <i>Keramička posuda sivo crne boje.</i> Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 2348. 35. <i>Keramička posuda visokog vrata i bikoničnog trbuha.</i> Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 2161. 36. <i>Keramički bikonični sud sa ornamentisanim trbuhom u obliku kanelura.</i> Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 3760. 37. <i>Mala keramička posuda sa ljevkom za izlivanje vode.</i> Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 2254. 38. <i>Mala keramička posuda kruškolikog oblika.</i> Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 1913. 39. <i>Plitka mala keramička zdjela.</i> Neolit, vinčanska kultura. Rekonstrukcija. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 2160. 40. <i>Keramičke posudice poluloptastog oblika crvenkaste boje, sa spoljašnje strane ornamentisane grozdastim ispušćenjima.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 1973. i 2597. 41. <i>Simbolički keramički kolut koji označava kult sunca.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 2586. 42. <i>Ljudska statueta od pečene zemlje crvenkasto sive boje.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 2584. 43. <i>Figura životinje od pečene zemlje.</i> Neolit, vinčanska kultura.	Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 1971. 44. <i>Ljudska statueta od pečene zemlje sive boje.</i> Neolit, vinčanska kultura. Lokalitet: Koraj, Varoš, 1957. godine. Inv. br. 2585. 45. <i>Bakarna sjekira lepezastog oblika.</i> Eneolit, vučedolska kultura. Lokalitet: Gračanica, Vranovići, 1957. g. Inv. br. 3761/1. 46. <i>Bakarna sjekira lepezastog oblika.</i> Eneolit, vučedolska kultura. Lokalitet: Gračanica, Vranovići, 1957. g. Inv. br. 3761/2. 47. <i>Bakarna sjekira lepezastog oblika.</i> Eneolit, vučedolska kultura. Lokalitet: Gračanica, Vranovići, 1957. g. Inv. br. 3761/3. 48. <i>Bakarna sjekira lepezastog oblika.</i> Eneolit, vučedolska kultura. Lokalitet: Gračanica, Vranovići, 1954. g. Inv. br. 3761/4. 49. <i>Bakarna alatka sa rupom za nasadijanje.</i> Eneolit, vučedolska kultura. Lokalitet: Gračanica, Džakule, 1955. g. Inv. br. 87. 50. <i>Šupljia bronzana kelt sjekira.</i> Bronzano doba.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Lokalitet: Lukavac, Bokavići, 1951. g. Inv. br. 3443.	Lokalitet: Lukavac, Bokavići, 1951. g. Inv. br. 3448.
51. <i>Šuplja bronzana kelt sjekira.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Dobrovac, 1957. godine. Inv. br. 3316.	58. <i>Bronzana sjekira s lepezastim sječivom.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Boljanići, 1957. godine. Inv. br. 3453.
52. <i>Šuplja bronzana kelt sjekira.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Lukavac, Bokavići, 1951. g. Inv. br. 3436.	59. <i>Fragmentovani bronzani bodež.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Boljanići, 1957. godine. Inv. br. 3375.
53. <i>Šuplja bronzana kelt sjekira.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Dobrovac, 1957. godine. Inv. br. 3319.	60. <i>Bronzani bodež.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Rođević, Jezero, 1970. godine. Inv. br. 4054.
54. <i>Šuplja bronzana kelt sjekira.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Lukavac, Bokavići, 1951. g. Inv. br. 3434.	61. <i>Bronzani bodež.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Boljanići, 1957. godine. Inv. br. 3372.
55. <i>Šuplja bronzana kelt sjekira.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Lukavac, Bokavići, 1951. g. Inv. br. 3436.	62. <i>Fragmentovana bronzana testerica.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Boljanići, 1957. godine. Inv. br. 3377.
56. <i>Bronzano dlijeto.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Boljanići, 1957. godine. Inv. br. 3342.	63. <i>Bronzani srp.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Lukavac, Bokavići, 1951. g. Inv. br. 3628.
57. <i>Bronzana sjekira s krilcima.</i> Bronzano doba.	64. <i>Srednji dio velikog bronzanog mača.</i> Bronzano doba.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

- Lokalitet: Lukavac, Bokavići, 1951. g.
Inv. br. 3635.
65. *Bronzano liveno koplje.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Dobrovac, 1957. godine.
Inv. br. 3322.
66. *Keramička konična zdjela.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Batkovići, Crkvine, 1966.
godine.
Inv. br. 3825.
67. *Keramička konična zdjela.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Batkovići, Crkvine, 1966. g.
Inv. br. 3828.
68. *Keramički sud bikoničnog oblika.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Podčauš, Meda, 1971. godine.
Inv. br. 4107.
69. *Keramička trbušasta posuda crvenkaste boje.*
Bronzano doba. Rekonstrukcija.
Lokalitet: Tuzla, prostor današnje Gradske tržnice.
Inv. br. 1458.
70. *Keramički sud bikoničnog oblika.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Rođević, Jezero, 1970. godine.
Inv. br. 4065.
71. *Keramički sud bikoničnog oblika.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Rođević, Jezero, 1970.
godine.
Inv. br. 4056.
72. *Fragmentovani keramički poklopac.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Rođević, Jezero, 1970. godine.
Inv. br. 4058.
73. *Fragmentovani keramički poklopac.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Rođević, Jezero, 1970. godine.
Inv. br. 4066.
74. *Fragmentovani keramički poklopac.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Podčauš, Meda, 1971. godine.
Inv. br. 4108.
75. *Perle od čilibara.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Rođević, Jezero, 1970. godine.
Inv. br. 4070.
76. *Perle od čilibara.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Rođević, Jezero, 1970. godine.
Inv. br. 6681.
77. *Bronzana livena narukvica.*
Bronzano doba.
Lokalitet: Dobrovac, 1957. godine.
Inv. br. 3312.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

78. <i>Bronzana livena narukvica.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Dobrovac, 1957. godine. Inv. br. 3283.	85. <i>Bronzana narukvica.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Rodević, Jezero, 1969. godine. Inv. br. 4046.
79. <i>Bronzana livena narukvica.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Dobrovac, 1957. godine. Inv. br. 3295.	86. <i>Bronzana narukvica.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Rodević, Jezero, 1969. godine. Inv. br. 3997.
80. <i>Bronzana narukvica spiralnog oblika.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Dobrovac, 1957. godine. Inv. br 3315.	87. <i>Bronzana narukvica.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Padine, Karavlaške Kuće, 1970. godine. Inv. br. 4038.
81. <i>Bronzana narukvica.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Lukavac, Bokavići, 1951. g. Inv. br. 3478.	88. <i>Bronzana igla s pločastom glavom.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Padine, Šundinovača, 1971. g. Inv. br. 4083.
82. <i>Bronzana livena ogrlica.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Dobrovac, 1957. godine. Inv. br. 3320.	89. <i>Bronzana igla s pločastom glavom.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Padine, Šundinovača, 1971. g. Inv. br. 4092.
83. <i>Bronzana livena ogrlica.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Dobrovac, 1957. godine. Inv. br. 3321.	90. <i>Bronzana igla sa glavom u obliku pečata.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Podčauš, Međa, 1971. godine. Inv. br. 4110.
84. <i>Bronzana ogrilca - torkvec.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Rodević, Jezero, 1969. godine. Inv. br. 4001.	91. <i>Fragmentovana bronzana igla.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Tuzla, Bare, 1980. godine. Inv. br. 7476.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

92. <i>Bronzani ukrasni predmet.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Boljanići, 1957. godine. Inv. br. 3382.	99. <i>Naočarst privjesak od bronzane žice.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Lopare, 1982. godine. Inv. br. 7667.
93. <i>Bronzano dugme kružnog oblika.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Boljanići, 1957. godine. Inv. br. 3406.	100. <i>Bronzana narukvica.</i> Željezno doba. Halštat. Lokalitet: Lopare, 1982. godine. Inv. br. 7694.
94. <i>Bronzano dugme izduženog oblika.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Boljanići, 1957. godine. Inv. br. 3412.	101. <i>Bronzana narukvica.</i> Željezno doba. Halštat. Lokalitet: Lopare, 1982. godine. Inv. br. 7695.
95. <i>Bronzani sročliki privjesak.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Padine, Karavlaške Kuće, 1970. godine. Inv. br. 4023.	102. <i>Bronzani privjesak u obliku stilizovanog bika.</i> Željezno doba. Halštat. Lokalitet: Tuzla, Srebra, 1983. godine. Inv. br. 7681.
96. <i>Bronzani sročliki privjesak.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Padine, Šundinovača, 1970. g. Inv. br. 4017.	103. <i>Amulet u obliku životinje, vjerovatno psa.</i> Željezno doba. Halštat. Lokalitet: Gornja Tuzla, 1956. godine. Inv. br. 1616.
97. <i>Naočarst privjesak od bronzane žice.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Gornja Tuzla, 1953. godine. Inv. br. 1624.	104. <i>Amulet u obliku životinje, vjerovatno ovce ili psa.</i> Željezno doba. Halštat. Lokalitet: Gornja Tuzla, 1956. godine. Inv. br. 1617.
98. <i>Naočarst privjesak od bronzane žice.</i> Bronzano doba. Lokalitet: Lopare, 1982. godine. Inv. br. 7651.	105. <i>Bronzana ogrlica.</i> Željezno doba. Halštat. Lokalitet: Tuzla, Srebra, 1983. godine. Inv. br. 7858.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

106. *Bronzana ogrlica.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1982. godine.
Inv. br. 7657.
107. *Grivna za nogu.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Gornja Tuzla, 1949. godine.
Inv. br. 1629.
108. *Keramička šolja.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1982. godine.
Inv. br. 7724.
109. *Keramička šolja.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1982. godine.
Inv. br. 7725.
110. *Keramička šolja.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1982. godine.
Inv. br. 7733.
111. *Prstenaste, masivno izvedene bronzane narukvice.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Gornja Tuzla, 1949. godine.
Inv. br. 1628.
112. *Bronzana lučna dvopeteljna fibula.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Tuzla, Srebra, 1983. godine.
Inv. br. 7859.
113. *Bronzana jednopeteljna fibula.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1982. godine.
Inv. br. 7696.
114. *Bronzana jednopeteljna fibula.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1982. godine.
Inv. br. 7697.
115. *Bronzana dvopeteljna lučna fibula.*
Željezno doba.
Lokalitet: Tuzla, Bare, 1980. godine.
Inv. br. 7279.
116. *Bronzano dugme u obliku kalote.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Gornja Tuzla, 1949. godine.
Inv. br. 1622.
117. *Okruglo bronzano dugme.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1982. godine.
Inv. br. 7658.
118. *Bronzana kopča kružnog oblika.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1987. godine.
Inv. br. 7732.
119. *Naočarasti privjesak od bronzane žice.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Gornja Tuzla, 1949. godine.
Inv. br. 1623.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

120. *Bronzana fibula sa tri pričvršćena lancića.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Triješnica, 1978. godine. Inv. br. 6295.
121. *Luk bronzane fibule bez igle.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Triješnica, 1978. godine. Inv. br. 6280.
122. *Bronzana igla.*
Željezno doba.
Lokalitet: Triješnica, 1978. godine. Inv. br. 6363.
123. *Bronzana fibula.*
Željezno doba. Laten.
Lokalitet: Dobojski Makljenovac, 1955. godine. Inv. br. 3763.
124. *Bronzana igla sa dugmetastom glavom.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1987. godine. Inv. br. 7700.
125. *Bronzana pinceta.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Padine, Karavlaške Kuće, 1969. godine. Inv. br. 4007.
126. *Zvonoliki bronzani privjesak.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Lopare, 1982. godine. Inv. br. 7669.
127. *Bronzani ukras kružnog oblika.*
Željezno doba. Halštat.
Lokalitet: Triješnica, 1978. godine. Inv. br. 6281.
128. *Keramička posuda.*
Željezno doba. Halštat. Rekonstrukcija.
Lokalitet: Brčko, Lanište, 1981. godine. Inv. br. 6827.
129. *Keramička posuda.*
Željezno doba. Halštat. Rekonstrukcija.
Lokalitet: Brčko, Lanište, 1981. godine. Inv. br. 6828.
130. *Keramički pehar.*
Željezno doba. Laten. Rekonstrukcija.
Lokalitet: Brčko, Lanište, 1980. godine. Inv. br. 6792.
131. *Keramička zdjela.*
Željezno doba. Laten. Rekonstrukcija.
Lokalitet: Brčko, Lanište, 1980. godine. Inv. br. 6794.
132. *Gvozdeno koplje.*
Željezno doba. Kelti.
Lokalitet: Janja, Selo, 1963. godine. Inv. 3813.
133. *Gvozdeno koplje.*
Željezno doba. Kelti.
Lokalitet: Bijeljina, Vršani, 1966. godine. Inv. br. 3815.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

134. <i>Gvozdeno koplje.</i> Željezno doba. Kelti. Lokalitet: Triješnica, Brodić, 1962. g. Inv. br. 3784.	141. <i>Mali keramički sud bikoničnog oblika.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1961. godine. Inv. br. 945.
135. <i>Keramička zdjela na šupljoj prstenastoj nozi.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1962. godine. Inv. br. 1051.	142. <i>Žižak od crvene pečene zemlje sa natpisom NTAS.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1961. godine. Inv. br. 1035.
136. <i>Keramički krčag.</i> Antika. Rekonstrukcija. Lokalitet: Sase, Karaula, 1962. godine. Inv. br. 1079.	143. <i>Žižak od crvene pečene zemlje.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1961. godine. Inv. br. 942.
137. <i>Keramička zdjela na šupljoj prstenastoj nozi.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1961. godine. Inv. br. 1002.	144. <i>Žižak od crvene pečene zemlje sa natpisom CARI.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1961. godine. Inv. br. 951.
138. <i>Keramički manji sud.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1961. godine. Inv. br. 922.	145. <i>Žižak od mrke pečene zemlje sa natpisom CASSI.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1962. godine. Inv. br. 1053.
139. <i>Keramički sud cilindričnog oblika.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1961. godine. Inv. br. 949.	146. <i>Keramička posuda kruškolikog oblika.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Gradina, 1958. godine. Inv. br. 503.
140. <i>Duboki pehar od sivo pečene zemlje.</i> Antika. Lokalitet: Sase, Karaula, 1961. godine. Inv. br. 886.	147. <i>Keramički pehar cilindričnog oblika.</i> Antika.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

- Lokalitet: Sase, Gradina, 1958. godine.
Inv. br. 572.
148. *Keramički krčag.*
Antika.
Lokalitet: Brčko, Tutnjevac, 1963. godine.
Inv. br. 343.
149. *Keramički sud loptastog trbuha.*
Antika.
Lokalitet: Sase, Gradina, 1958. godine.
Inv. br. 910.
150. *Keramički krčag.*
Antika.
Lokalitet: Sase, Gradina, 1958. godine.
Inv. br. 902.
151. *Keramička zdjela.*
Antika.
Rekonstrukcija.
Lokalitet: Sase, Knežija, 1958. godine.
Inv. br. 878.
152. *Keramička posuda kruškolikog oblika.*
Antika.
Lokalitet: Sase, Gradina, 1958. godine.
Inv. br. 604.
153. *Manja staklena posuda zvonolikog trbuha (balsamarij).*
Antika.
Lokalitet: Sase, 1958. godine.
Inv. br. 1008.
154. *Manja staklena posuda kruškolikog trbuha (balsamarij).*
Antika.
Lokalitet: Sase, 1958. godine.
Inv. br. 953.
155. *Srebreni denar iz doba rimske republike, kovan između 179. - 170. godine stare ere.*
156. *Denariji Julia Cezara, oko 40. godine stare ere.*
157. *Srebreni rimski denar kovan 32. - 31. godine stare ere.*
158. *Srebrni denariji sa likom cara Hadrijana, kovan između 117. - 138. godine.*
159. *Srebrni denariji sa likom Faustine mlađe, kovan između 244. - 249. godine.*
160. *Bakarni folis sa likom cara Konstantina Velikog, kovan između 307. - 337. godine.*
161. *Bronzana krstasta fibula.*
Antika.
Lokalitet: Bijeljina, Brodac, 1955. godine.
Inv. br. 5.
162. *Lučna bronzana fibula krstastog tipa.*
Antika.
Lokalitet: Tuzla, između bivše zgrade Gimnazije i bivšeg Doma armije.
Inv. br. 1112.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

163. <i>Privjesak sa predstavom Venere od isku-</i> <i>canog zlatnog lima.</i> Antika. Lokalitet: Sase, 1958. godine. Inv. br. 432. 164. <i>Zlatni privjesak kruškolikog oblika.</i> Antika. Lokalitet: Sase, 1958. godine. Inv. br. 433. 165. <i>Prsten od tanke zlatne žice.</i> Antika. Lokalitet: Sase, 1958. godine. Inv. br. 892.	166. <i>Prsten od tanke zlatne žice.</i> Antika. Lokalitet: Sase, 1958. godine. Inv. br. 637. 167. <i>Zlatna naušnica.</i> Antika. Lokalitet: Sase, 1958. godine. Inv. br. 893. 168. <i>Privjesak od čilibara.</i> Antika. Lokalitet: Sase, 1958. godine. Inv. br. 512.

MUZEJ ISTOČNE BOSNE TUZLA

Panoi sa izložbe

KULTURNE KOMUNIKACIJE NA PODRUČJU SJEVEROISTOČNE BOSNE OD NEOLITA DO ANTIKE

Ljuti su ed najranijim vremena imali potrebu da komuniciraju sa drugim zapadnjicima razmjerno jeftinu i materijalnu dobit, što je dovelo do nastanka trogovine i, u različitim vremenskim razdobljima, razvile je komunikacije sa periferijom. To je komunikacija prenosila je mrežu za smanjenje život kroz trgovinu, zemljoradnju, stolarstvo. To je bio razlog da se nastanjuje na jednom mjestu i da gradi stanica, paralelno razvijajući osjećaj za umjetnost i religiju.

Komunikacija mrežu raznolikim jezajama unijet je i novi smisao u život pohraničnjakog čovjeka.

Društveni elementi načina komunikacije kao ekstra društvenih aktova su prinosodržavac, telefonske migracije, autotrenir i kulturni utjecaji putem trogovinskih i drugih dodira.

Priroda i geografska sredina su imale početak na način predstavljanja ljudskih grupa, građevi - značajnu ulogu u formiranju prilisnosti i razlikovanju pojedinih zajednica.

Splitsko-podravska kultura je rezultat prilagodljavajuće obredne društvene grupe s kojom je nastala.

Tekstil, ali posebno svega potreba za boljim usluženju života, dovela je do brojnih migracija organizovanih kulturo-etičkih grupa, koje su učinile svoje materijalne kulture prenošene u vrlo udaljene oblasti razmjenjujući kulturne vještice tako da poput tragova, prelaze u različitim i međusobno vremenu udaljenim kulturama.

Kultura, komunikacija i interakcija medju različitim kultiviranim zajednicama na neotvorenoj načinjenosti, kao prevozni ciljnik frigovina, što je dovelo da raznja još jednu obliku komunikacije, a to je saobraćaj. Sto je kultura blizu razvijenja, a tigrinica bogatstvo, a što je saobraćajući komunikacija bila raznijela i povezivala različite "fudive zajednice".

Za reflektivnu komunikaciju i utvrđivanje kulturnog kontinuiteta u prstajuće generacije, učinkujući način komunikacije, obnovljivo je i povezivanje (podesavanje) i gradnjom obnovljivo, mukla, rukci, crnici, srneći i sl. i pomoći nega moderni rekonstruktisti šuditi unutar naselja i prati put i način potrošnje kulturne grupe.

